

Marsai Viktor

Válságok Közép-Afrikában: a dél-szudáni és a közép-afrikai polgárháború

A világ még fel sem ocsúdott a Közép-afrikai Köztársaság (CAR) 2013 decemberében eszkalálódott és az 1990-es évek legvadabb afrikai polgárháborúit idéző válságának sokkjából, amikor december 15-én a dél-szudáni Dzsúbában az ellenzéki politikusok az őket támogató katonai alakulatok támogatásával állítólag puccsot kíséreltek meg a regnáló elnök, Salva Kiir ellen. A legalább félezer halálos áldozatot követelő dél-szudáni összecsapások kiterjedtek a vidéki városokra is, és anarchiával fenyegetik az ENSZ legfiatalabb tagállamát, aminek nemcsak az ország lakosságára, de a tágabb régióra nézve is belátathatlan következményei lehetnek. Írásunk a Dél-Szudánban és a Közép-afrikai Köztársaságban kibombant válság hététerét és áttekintését adja, s megpróbálja igazolni a két konfliktus közti koncepcionális összefüggést, valamint a regionális dimenzió jelentőségét.¹

Közép-Afrika – földrajzi fikció vagy önálló biztonsági komplexum?

Mielőtt rátérnénk a kialakult helyzet vizsgálatára, röviden indokolnunk kell, miért gondoljuk, hogy a Dél-Szudánban és a Közép-afrikai Köztársaságban (CAR) zajló eseményeket együtt, egyfajta regionális perspektívában érdemes tárgyalni. A megközelítés első ránézésre megkérdőjelezhetőnek tűnhet, hiszen a két ország nem esik egy régióba: a hagyományos felosztás szerint, amit az ENSZ² vagy maguk az afrikai államok követnek,³ Bangui a közép-afrikai szervezet, az ECCAS tagja, és szoros gazdasági és politikai kapcsolatokat ápol annak államaival, mindenekelőtt Kamerunnal és a Kongói Demokratikus Köztársasággal.⁴ Ezzel szemben Dél-Szudán a problémás testvérállama, Szudán mellett Kelet-Afrika felé orientálódik, és a Kelet-afrikai Közösséghez (EAC) szeretne csatlakozni.⁵ Vagyis a két konfliktus között nem fedezhetünk fel közvetlen kapcsolatot, nem járultak hozzá egymás eszkalációjához. Sőt a külső fellépés is azt mutatja, hogy két teljesen különböző válságról van szó: a CAR-ban az ENSZ-misszióvá átalakított ECCAS művelet, illetve Franciaország igyekszik stabilizálni a helyzetet, míg Dzsúba elsősorban helyi szereplőkre, az IGAD⁶ tagállamainak segítségére, mindenekelőtt Ugandára számíthat belső konfliktusainak megoldásában.

1 A kutatás a TÁMOP 4.2.4. A/1-11-1-2012-0001 Nemzeti Kiválóság Program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

2 United Nations Statistics Division.

3 Az ECCAS-nak (Economic Community of Central African States) Dél-Szudán nem tagja. A 10 államból álló szervezetbe Angola, Kamerun, a Közép-afrikai Köztársaság, Csád, a Kongói Demokratikus Köztársaság, a Kongói Köztársaság, Egyenlítői Guinea, Gabon, illetve Saint Tomé és Príncipe, illetve Burundi tartozik. [African Union](#).

4 [CIA World Factbook – Central African Republic](#).

5 [Ongoing crisis bad for S. Sudan's EAC aspirations: official. Sudan Tribune](#), 2013. 12. 20.

6 Intergovernmental Authority on Development – Kelet-Afrika legnagyobb regionális szervezete, tagállamai Szudán, Dél-Szudán, Etiópia, Eritrea (2007-ben felfüggesztve), Szomália, Dzsibuti, Kenya, Tanzánia, Uganda. [Intergovernmental Authority on Development](#).

A két ország tehát nem tartozik a buzani értelemben vett klasszikus biztonsági komplexumba. Ha fellapozzuk Buzan és Waever 2003-as könyvét, abban is azt látjuk, hogy a Közép-afrikai Köztársaság egyfajta szigetelőállam szerepét tölti be a nagy afrikai komplexumok között, míg Szudán a némi pontatlansággal Afrika szarvaként definiált protokomplexum felé tendál.⁷ Nem szabad ugyanakkor megfeledkeznünk arról, hogy 2011-es kiválásával Dél-Szudán megváltoztatta ezt a viszonyrendszert. Ráadásul Buzan és Waever alapvetően az *állami* kül-, védelem- és gazdaságpolitikából kiindulva igyekezett elhelyezni az egyes szereplők pozícióit, miközben a CAR és Dél-Szudán válságai épp az *állam alatti* szereplők fontosságára és a központi hatalom gyengeségére hívják fel a figyelmet. Az elmúlt évek bizonyították, hogy az államiság intézménye különösen gyenge a közép-afrikai régióban, és e tekintetben Dél-Szudán létrejötté sem hozott érdemi változást. A központi kormányzat hatalma területileg csak a fővárosra és néhány nagyobb regionális központra terjed ki, a fegyveres erők és az erőszak monopóliuma nem valósul meg, nincs működő közigazgatás és szociális rendszer, és a tradicionális helyi szereplők messze nagyobb befolyással bírnak az események menetére, mint a gyenge állam. Peter Halden megállapítása tehát igaz a szűk értelemben vett, az e két állam mellett Csáddal és a Kongói Demokratikus Köztársasággal kiegészített közép-afrikai térségre is, nevezetesen arra, hogy nem csupán bukott államokról, hanem bukott régiókról is beszélhetünk.⁸ Ehhez elég megnéznünk az egyes országok gazdasági mutatóit: ez a világ egyik legszegényebb térsége az egy főre jutó 400 (Kongói Demokratikus Köztársaság) és 2000 (Csád) dolláros éves GDP-vel.⁹ Emellett mind a négy ország komoly belpolitikai feszültségekkel küzd, és évtizedek óta állandósultak területükön egyes, a központi hatalmat el nem ismerő milíciák kisebb-nagyobb intenzitású hadműveletei. Ez azért is súlyosbítja a helyzetet, mert a szomszédos államok nemhogy segítenék, hanem konfliktusaik exportjával tovább hátráltatják egymás államépítési kísérleteit. Ráadásul a centrifugális erők – a Szeleka vagy Peter Gatdet lázadói – ezt kihasználva tudatosan rombolják a már kiépült gyenge struktúrákat, ám anélkül, hogy reális politikai alternatívát nyújtanának helyettük.

Az is fontos szempont, hogy az általunk vizsgált két ország 990 kilométeres közös határszakasza hosszú távon megkönnyíti a jelenlegi konfliktusok exportját. Szudán már megerősítette határait a CAR menekülteinek, illetve fegyveres csoportjainak megállítására.¹⁰ Déli szomszédja ezt valószínűleg azért sem tette meg, mert Dzsúba egész egyszerűen nem rendelkezik ehhez szükséges kapacitásokkal. Bár egyelőre nincsenek információk a CAR és Dél-Szudán területén működő felkelők közti komolyabb együttműködésről, ennek létrejötté csak idő kérdése, gondoljunk csak a jelenlegi konfliktusban egyelőre nem aktivizálódott LRA-re, amelynek mindkét ország területén vannak csapatai.

Végül, de nem utolsósorban azért is tartjuk indokoltnak a két konfliktus regionális kontextusban történő elemzését, mert a térség elmaradottsága jól megmutatkozik a jelenlegi harcok dinamikájában is. Szomália vagy utóbb Mali esetében egy „tipikus” 21. századi

7 Buzan, Barry – Waever, Ole: *Regions and Powers. The Structure of International Security*. Cambridge, 2003, Cambridge University Press, 230–231. o.

8 Halden, Peter: Systems-building before state building: on the systemic preconditions of state-building. *Conflict, Security and Development* (King's College, London), 2010. vol. 10, no. 4. 519–545. o.

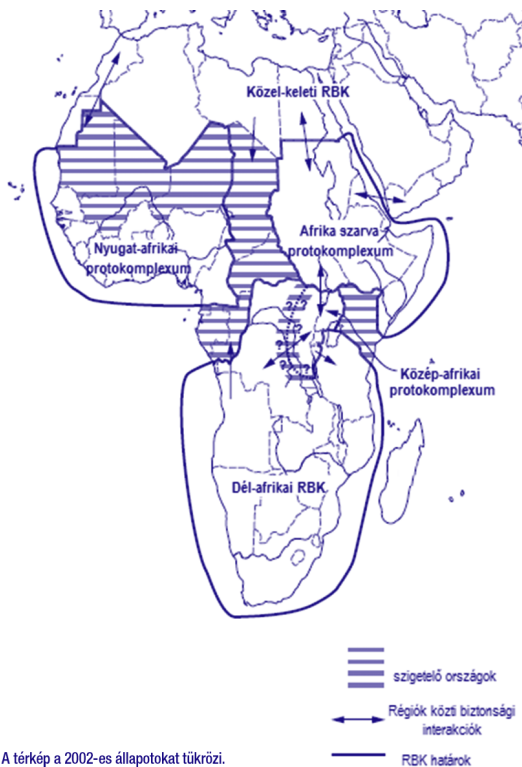
9 Az adatok forrása: CIA World Factbook.

10 Sudan boosts security along borders with Central African Republic: official. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 12.

afrikai regionális válságot látunk, ahol a jórészt külföldről támogatott, a modern globális dzsihádba ágyazódó, szalafita eszmékkel felvértezett csoportoknak a helyi ellentétekre épülő térnyerése kiprovokálta a nemzetközi fellépést. Ezzel szemben a Közép-afrikai Köztársaság és Dél-Szudán válságai visszarepítenek bennünket a múlt század rossz emlékü kilencvenes éveibe, amikor egyes afrikai országok lakosai politikai, gazdasági és társadalmi feszültségeiket egyetlen dimenzióra, az etnikai különbözőség síkjára vetítve igyekeztek megoldást találni a problémákra – az etnikai tisztogatás különféle formáiban.

Mindezek alapján tartjuk indokoltnak a két konfliktus párhuzamosan történő kezelését. Bár időrendben Banguié az elsőbbség, regionális dimenzióit és távlati hatásait tekintve a dél-szudáni válság jóval több problémát vet fel és nagyobb figyelemre is számíthat, mint a CAR-ban dúló polgárháború. Ennek fő oka az, hogy míg az utóbbi esetében az egyetlen érdekelt nagyhatalom Franciaország, addig Dzsúhához nem csupán a helyi államoknak, Kenyának, Ugandának és kisebb mértékben Etiópiának fűződnek fontos gazdasági-politikai érdekei, de az Egyesült Államoknak és Kínának is. Ezért első írásunkban mi is a dél-szudáni válságot vizsgáljuk meg.

A Buzan és Waever által leírt szubszaharai komplexumok 2002-ben

Forrás: Buzan, Barry – Waever, Ole: *Regions and Powers. The Structure of International Security*. Cambridge, 2003, Cambridge University Press, 231. o.

Dél-Szudán – egy tartalom nélküli keret

A két Szudán kettéválására sokan úgy tekintettek, mint ami az egyetlen lehetséges gyógyír az ötven év óta folyó, milliók életét követelő polgárháborúra. Dzsúba számára óriási előnyt jelentett ezen az úton, hogy az amerikai kormányzat kiállt függetlensége mellett, és Kartúmmal szemben támogatta szecessziós mozgalmát, miközben Észak számára a referendum tiszteletben tartásáért és a békés kettéválásért cserébe az érvényben levő gazdasági szankciók feloldását helyezte kilátásba. Miután látszott, hogy Dél nem enged a függetlenséget illetően, az olajszektorban leginkább érintett Peking is áldását adta a folyamatra, és igyekezett visszatartani kiszámíthatatlan szövetségését, az északi elnök Omár al-Basírt az elhamarkodott lépésektől. Bár Észak és Dél viszonya messze nem kiegyensúlyozott, s az elmúlt három év nem volt mentes a fegyveres összecsapásoktól sem,¹¹ a feszültségek nem eszkalálódtak nagyobb konfliktussá. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy Dél-Szudánban jól mennének a dolgok. Már a referendum előtt sem volt mindenki olyan bizakodó Dzsúba függetlensége kapcsán, mint egyes nyugati politikusok. Jelen sorok szerzője is amellett érvelt 2010. novemberi tanulmányában, hogy a térségben megfigyelhető horizontális problémák, nevezetesen az etnikai feszültségek a szétválással sem fognak enyhülni.¹² És miközben Kartúm korábbi fenyegetései ellenére nem akadályozta meg fegyveresen Dél elszakadását, George Athor és Gabriel Tanginye milíciáinak felkelése miatt Dzsúbának folyamatos belső harcok mellett kellett létrehoznia az új államot.¹³

A helyzet az elmúlt években sem sokat változott, és Salva Kiir kormánya számára folyamatos kihívást jelentettek a távoli tartományok lázongó fegyveresei. A kormányzó párt és a fegyveres erők, az SPLM (*Sudan's People Liberation Movement*) és az SPLA (*Sudan's People Liberation Army*) soraiban sosem volt teljes az összhang, a közös cél, a gyűlölt Kartúmtól való elszakadás azonban képes volt valamiféle egységbe forrasztani az egyes csoportokat. A függetlenséggel azonban a külső nyomás jelentősen csökkent, és megindult a küzdelem a zsákmány, a dél-szudáni állam javaiért, mindenekelőtt az olajbevételekért és a mezőgazdasági termékekért. Maga Athor például, aki az SPLA egyik legnépszerűbb parancsnoka volt, azért szállt szembe Dzsúbával, mert 2010 áprilisában elvesztette a Jonglei állam kormányzói posztjáért folyó választást.¹⁴ Bár Athor 2011 végén életét veszítette egy helyi összecsapásban,¹⁵ az önjelölt szabadságharcos-parancsnokoknak se szeri, se száma. Ilyen például David Yauyau, a szintén Jongleiben tevékenykedő Yauyau milícia vezére, aki elfordulva a központi adminisztrációtól immár önállóan igyekszik kamatoztatni fegyveres erejét. Yauyau murle harcosai rendszeresen támadják a körülöttük élő nuer, lou-nuer és dinka csoportokat, százakat gyilkolva le és tízezreket űzve el lakóhelyükről.¹⁶ A problémát bonyolítja, hogy ezen milíciák és vezetőik esetében nem lehet világos, reális politikai célokról beszélni: általában etnikai alapon álló mozgalmuk célja az, hogy minél nagyobb befolyásra tegyenek szert az állami javak elosztásánál. Egyértelmű ugyanakkor, hogy a

11 Lásd Marsai Viktor: *A két Szudán viszonya egy évvel a kettéválás után*. *SVKK Elemzések*, 2012/15.

12 Marsai Viktor: *Szudán a feloldhatatlan ellenétek hálójában*. *Nemzet és Biztonság*, 2010. 9. sz. 38–46. o.

13 Marsai Viktor: *Szudán – választások után, kettéválás előtt*. *Nemzet és Biztonság*, 2011. 2. sz. 28–29. o.

14 Uo. 29. o.

15 *South Sudan rebel George Athor killed*. *BBC*, 2013. 12. 20.

16 *South Sudan begins military operations against Yauyau rebels*. *Sudan Tribune*, 2013. 03. 05.

fiatal államnak nincs elegendő forrása ahhoz, hogy azokból mindenki az étvágya szerint részesüljön, így marad a fegyveres harc. Sok esetben azonban még azzal sem törődnek a szereplők, hogy legalább álcázzák tevékenységüket: nyíltan folytatják évszázados viszályukat a legelőkért és az állatokért. Ez különösen azért jár súlyos következményekkel, mert a korábbi időszakok lándzsákkal megvívott küzdelmei után a gépkarabélyok korában ez fokozott emberveszteséggel jár. 2012 januárjában például Unity államban a nuerek megtámadtak egy dinka csoportot, és 70 ember lemészárlása után 4000 marhát hajtottak el. Az ENSZ becslései szerint ezen időszakban csak a szomszédos Jonglei államban 120 ezer embert érintettek közvetlenül a különböző etnikai csoportok közti, havi több száz halálos áldozattal járó viszályok a murlék, nuerek, dinkák között.¹⁷

Míndezek azonban, úgy tűnt, nem érintik a dél-szudáni adminisztráció felsőbb szintjeit. Nyilvánvaló volt, hogy idő kell az államépítéshez, és Dzsúba nem lesz képes egyik napról a másikra ellenőrzése alá vonni a vidéki területeket, illetve véget vetni az évszázados etnikai ellentéteknek. Ráadásul a többség – köztük valószínűleg a déli kormányzat – figyelmét továbbra is a két Szudán közti megoldatlan kérdések, az olajexport, a vitatott határszakaszok kijelölése és Abyei sorsa kötötték le, melyek mind a mai napig magukban hordozzák az államközi konfliktus veszélyét. Ebben a perspektívában egy-egy messze a központoktól tevékenykedő helyi hadúr marhatolvaj-akciói nem sok figyelemre számíthattak.

Annak első jelei, hogy az erjedés Dzsúbát és az SPLM-t is elérte, 2013 februárjában kerültek nyilvánosságra, amikor Salva Kiir államfő arról nyilatkozott, hogy át szeretné strukturálni a kormányzatot, mivel az SPLM különböző csoportjai közti belharcok rombolják a gyenge lábakon álló közigazgatás működését. Egy, a *Sudantribune* birtokába került belső jelentés szerint különösen éles küzdelem volt olyan társintézmények között, mint az egészségügyi minisztérium és a HIV/AIDS Bizottság, az információs minisztérium és a telekommunikációs minisztérium, a korrupcióellenes kamara és az igazságügy-minisztérium. Salva Kiir a fennálló állapotokon úgy szeretett volna változtatni, hogy a kabinetet és az adminisztrációt a lehető legnagyobb mértékben igyekezett technokratákkal feltölteni, mindez azonban nem sok sikerrel járt.¹⁸

A decemberi válság közvetlen előzményei júliusig vezethetők vissza. Az elnök ekkor – máig tisztázatlan okból – elbocsátotta hivatalából a nuer származású Riek Machar alelnököt, korábbi jobbkezét, aki fontos szerepet játszott számos vidéki konfliktus megoldásában Jongleitől Unityig a nuerek, murlék és dinkák között. Machar a dinka Kiir mellett az SPLM egyik kulcsembere volt annak igazolására, hogy a független Dél-Szudán nem csupán a domináns dinkák, hanem minden más ott élő népcsoport hazája is. Machar éppen ezért nem vette jó néven az elnök lépését, és először diktatórikus tendenciákkal vádolta felettesét,¹⁹ majd, valószínűleg megrettenve a következményektől, visszakozott, és nyugalomra intette a már-már az erőszak eszközéhez nyúló híveit: „Az elnöknek alkotmányos joga van feloszlatni egy kabinetet vagy újat alakítani. Ez mind beletartozik a ha-

17 South Sudan cattle raid leaves 70 dead. *Highbeam.com*, 2012. 01. 30.

18 South Sudan president plans leaner cabinet. *Sudan Tribune*. 2013. 02. 09.

19 South Sudan gripped by power struggle. *Aljazeera*, 2013. 07. 28.

táskörébe” – nyilatkozta.²⁰ A politikus hozzátette, Kiir törvényesen töltheti be az államfői posztot még két évig, a 2015-ös választásokig. Machar jelezte azt is, hogy szándékában áll majd indulni a megmérettetésen.²¹ Kiir azonban nem feledte el a kezdeti botlást, és Machar nyilatkozata ellenére vehemensen, fegyelemsértéssel és tiszteletlenséggel vádolva támadta korábbi helyettesét. Az elnöki haragnak nem csupán Machar, hanem egy másik veterán déli politikus, az SPLM főtitkára, Pagan Amun és a teljes kabinet is áldozatul esett.²² Mivel később sem derültek ki konkrétumok Machar elbocsátásával kapcsolatban, a legvalószínűbb forgatókönyv az, hogy az SPLM legfelső vezetésén belül megindult a 2015-ös elnökválasztásnak szóló hatalmi harc, ami etnikai színezettel is bírt (Amun luonuer nemzetiségű).

A 2013. december 15-i válság

Arról, hogy pontosan mi is történt december 15-én Dzsúbában, a felek eltérő módon számoltak be. A hivatalos kormányzati propaganda szerint az elnöki gárda egy része Machar vezetésével puccsot kísérelt meg az elnök ellen, ám a Kiirhez hű katonák visszaverték a támadást.²³ A harcok hamarosan túlléptek az elnöki palotán, és Dzsúba – Banguihoz hasonlóan – a rivális fegyveres csoportok csataterévé változott. A helyzet komolyságát jelezte, hogy sajtótájékoztatóján a mindig valamilyen elegáns nyugati öltönyt viselő Salva Kiir az SPLA egyenruhájában jelent meg.²⁴

Machar ugyanakkor tagadta a puccskíséreltet, és etnikai dimenziót adott a konfliktusnak, azt állítva, valójában a nuerek elleni szisztematikus etnikai tisztogatás folyik, és ellenállásra biztatta híveit. A Human Rights Watch is megerősítette, hogy szemtanúk elmondásai alapján az SPLA Dzsúba utcáin kifejezetten a nuerekre vadászott. Kiir szóvivője, Ateny Wek Ateny tagadta a vádakot. A biztonsági erők letartóztatták az SPLM 11 prominens vezetőjét, köztük Amunt. A letartóztatottak közt dinka politikusok is voltak. A fővárosi harcoknak a becslések szerint legalább 450 áldozata volt, döntő többségük civil.²⁵

Miközben a fővárosban úgy-ahogy konszolidálódott a helyzet, szerdára a harcok kiterjedtek a vidéki területekre, Jonglei és Unity államra. December 19-én, csütörtökön a Jongleiben fekvő Akobo melletti ENSZ-tábort érte támadás. A nuer fiatalok az UNMISS táborában rejtőzködő dinka fiatalokkal akartak végezni, és tűzharcba keveredtek az indiai kéksisakosokkal. Az összecsapásban két békefenntartó²⁶ és húsz civil – köztük több támadó – is életét vesztette. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor az ENSZ felfüggesztette a repülési tilalmat a dzsúbai nemzetközi repülőtéren, és feloldotta a világszervezet munkatársainak mozgására vonatkozó korlátozást. Az SPLA fenntartotta a civilekre vonatkozó 12 órás, este 6-tól reggel 6-ig terjedő kijárási tilalmat.²⁷

20 Machar renews call for calm, reaffirming Kiir's right to remove him. *Sudan Tribune*, 2013. 07. 29.

21 Uo.

22 SPLM divisions widen as Kiir accuses Machar of 'disrespect'. *Sudan Tribune*, 2013. 07. 30.

23 Heavy Gunfire rocks South Sudan capital. *Aljazeera*, 2013. 12. 16.

24 Heten meghaltak, több százan megsebesültek Dél-Szudánban. *Index*, 2013. 12. 17.

25 South Sudan president vows to stop conflict escalating into civil war. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 19.

26 Two Indian peacekeepers killed in Jonglei's Akobo attack. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 20.

27 Juba security has improved, says UN Chief. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 20.

Akobo mellett a vidéki harcok másik fő színtere Pibor megye székhelye, Bor lett, ahol a rejtőzködő Macharhoz átállt Peter Gatdet²⁸ tábornok, az SPLA korábbi hadosztályparancsnoka támadta meg a Kiirhez hű SPLA-csapatok és a dinka Malual-chaat milícia táborát.²⁹ Philip Aguer ezredes, az SPLA szóvivője hamarosan elismerte, hogy Bor a lázadók kezére került.

Unity államban a nuér felkelők – korábbi olajmunkások – lándzsákkal, botokkal, késekkel felfegyverezve megtámadták két olajkút körül dolgozó egykori dinka kollégáikat a Bentiutól nem messze fekvő Unity és Tharjath mezőknél. Az akcióban legalább tizenhatan életüket veszítették, a túlélők a bentiui ENSZ-táborba menekültek. Függetlenül tehát attól, hogy az SPLA milyen mértékben követett el etnikai tisztogatásokat, a zavargások egyértelműen etnikai jelleget kezdtek öltetni, amelyben mind a felkelők, mind a kormányerők követtek el atrocitásokat. Az International Crisis Group véleménye szerint csütörtökre Dél-Szudán a teljes spektrumú polgárháború küszöbén állt.³⁰

A regionális szereplők aggódva figyelték az események kibontakozását. Csütörtökön az IGAD-államok delegációja – az Afrikai Uniót is képviselve – az etióp külügyminiszter, Tedros Adhanom Ghebreyesus vezetésével Dzsúbába érkezett, hogy felmérje a helyzetet, és közvetítsen a felek között.³¹ Barack Obama amerikai elnök is megbékélésre szólította fel a dél-szudániakat, arra intve őket, ne tegyék kockára az eddig elért eredményeket és a függetlenség gyümölcseit.³² Az Egyesült Államok külügyminisztere, John Kerry szintén a konfliktus tárgyalásos rendezésére buzdította Machart és Kiirt. Utóbbival telefonon is beszélt. Machar azonban Kiir lemondásához kötötte bármiféle párbeszéd megindulását. Eddigre már legalább 35 000 ember menekült el a harcok elől a különböző ENSZ-táborokba.³³

Péntek este úgy tűnt, az IGAD delegációjának sikerült megtörnie a jeget, és a felek – egyik oldalról Kiir, a másik oldalról Machar és Rebecca Garang – beleegyeztek abba, hogy előfeltételek nélkül tárgyalásztalhoz ülnek egymással. Eközben a kelet-afrikai államok küldöttei a korábban letartóztatott „puccsistákkal” próbáltak találkozni.³⁴ December 21-én, szombat reggel az etióp külügyminiszter a részletek megnevezése nélkül azt nyilatkozta, hogy a felek közti párbeszéd jól halad, és Salva Kiir konstruktívnak mutatkozik a helyzet rendezésében.³⁵

Vasárnapra azonban a tárgyalások, amelyeken Rebecca Nyandeng de Mabior képviselte az ellenzékot, holtpontra jutottak, és a felek álláspontja nem közeledett egymáshoz. Egyes információk szerint Machar a politikai foglyok szabadon bocsátásához kötötte a megállapodást, amit Kiir elutasított. Nyandeng újságíróknak tett nyilatkozata szerint azonban a párbeszéd nem szakad meg teljesen.³⁶

A válságot mélyítette, hogy a Unityben állomásozó 4. hadosztály parancsnoka, James Koang Chuol vezérőrnagy fegyvereseivel vasárnap szintén fellázadt Dzsúba ellen, és

28 Gatdet előéletéről lásd Peter Gatdet's rebellion. *Reliefweb.com*, 2011. április.

29 Mutiny forces attack Jonglei military camps. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 18.

30 16 killed in tribal clashes in Unity oil fields. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 19.

31 South Sudan president vows to stop conflict escalating into civil war. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 19.

32 Obama warns that South Sudan fighting could bring back 'dark days'. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 19.

33 US sending its special envoy to S. Sudan to seek end to violence. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 20.

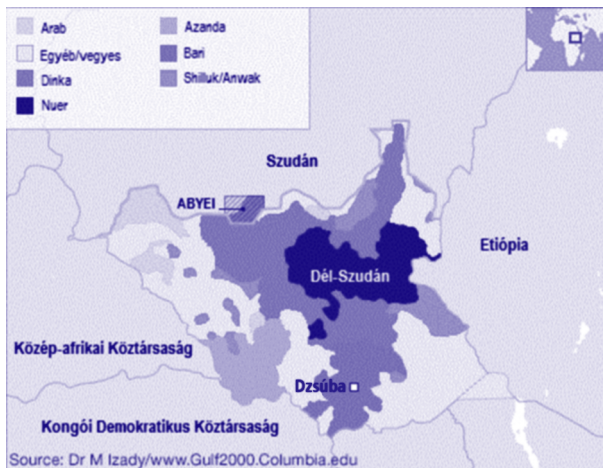
34 S. Sudan's Kiir, rivals agree on 'unconditional' dialogue. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 20.

35 South Sudan crisis: Talks with Kiir productive, say mediators. *BBC*, 2013. 12. 21.

36 South Sudan leaders fail to strike deal as violence continues. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 22.

átmeneti kormányt alakított.³⁷ A kormányzat itt nem várt támogatást kapott az egykori milícia, az SSLA (South Sudan Liberation Army) részéről, amely felszólította James Koangot, hogy térjen vissza Dzsúba táborába, különben az SSLA három napon belül lerohanja és visszafoglalja Bentiut, amelyet a tábornok 600 katonája szállt meg. A szervezet felszólította a Bentiuban állomásozó ENSZ-csapatokat és maradék kormányerőket a terület elhagyására, nehogy az állítólag 5000 fős SSLA támadásában veszteségek ériék őket. Az SSLA kiadott egy állásfoglalást is, amelyben elhatárolódott Machartól, azt állítva, az egykori elnökhelyettes támogatottsága korlátozott a nuerek körében.³⁸ Eddigre az ENSZ adatai szerint már 62 000 menekült volt az országban.³⁹

Az etnikai csoportok megoszlása Dél-Szudánban

Forrás: BBC News

A vasárnap éjjeli állapotok szerint tehát Unity és Jonglei állam nagy része a Macharhoz hű lázadók kezére jutott, amit az SPLM is elismert.⁴⁰ Ez azért is bír jelentőséggel, mert így a kőolajban gazdag területek a felkelők ellenőrzése alá kerültek. Bár Uganda csapatokat ígért Kiir számára, azok eddig csak a külföldi állampolgárok evakuálásába kapcsolódtak be. A telepített erők szerepe nem teljesen világos, s komoly gyanakvást váltott ki az ellenzéki csoportok részéről.⁴¹ Ugyanakkor az események azt mutatták, hogy az evakuáció valóban nem veszélytelen vállalkozás: szombaton a Borban rekedt külföldiek kimenekítésében segédkező amerikai repülőgépekre tüzet nyitottak, megsebesítve a személyzet négy tagját.⁴² Mindazonáltal a külföldi – amerikai, brit, kínai, ugandai, kenyai, német, olasz, holland – állampolgárok jelentős részét légi vagy szárazföldi úton már korábban sikerült evakuálni az országból, vagy legalábbis a veszélyeztetett

37 Defected Unity state army commander forms new interim administration. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 22.

38 Ex-rebels issue three-day ultimatum for surrender of dissident Unity. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 22.

39 62,000 displaced by South Sudan violence: OCHA. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 22.

40 'Atmosphere of fear' in South Sudan town of Bor, says UN. *BBC*, 2013. 12. 23.

41 Uganda deploys troops in South Sudan. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 20.

42 Two US military aircrafts 'fired at' in Jonglei, four injured. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 21.

zónákból. A nagykövetségek többsége felfüggesztette működését, vagy csökkentett személyzettel maradt nyitva.⁴³

Konklúziók

A dél-szudáni válság nem csupán az SPLM vezetésének, de a Dzsúbát támogató külső hatalmaknak is a kudarca. A hároméves államépítési folyamat nyilvánvalóan nem hozott érdemi eredményeket, a belpolitikát még mindig az etnikai törésvonalak határozzák meg, amit könnyen aprópénzre lehet váltani a központi hatalom megszerzésért-megtartásáért folyó küzdelemben. Bár még nem látszik egyértelműen a Kiir és Machar közti ellentét valós háttere, a két politikus és a mögöttük álló csoportok – visszatérve a kilencvenes évek afrikai gyakorlatához – az önmérséklet helyett inkább a fegyveres összecsapás eszközához nyúltak, és saját népcsoportjuk soraiban keresnek támogatókat. Ugyanakkor a felbukkanó önjelölt hadurak – Gatdet, Koang – a jelek szerint csak mérsékelt kapcsolatot tartanak fenn Macharral, és valójában a zavarosban halászó, önálló aktorokként tekinthetünk rájuk.

A jelenlegi válság elhúzódása egyetlen nagyhatalomnak sem áll érdekében, sem az Egyesült Államoknak, amely jelentős forrásokat áldozott Dél függetlenségére, sem Kínának, amely így elveszti olajimportja jelentős részét, sem Franciaországnak, amely most azon aggódhat, hogy a dél-szudáni konfliktus milyen hatással lesz a Közép-afrikai Köztársaságra. Az egyetlen nyertes e tekintetben Kartúm, amely örömmel szemléli déli szomszédja vergődését, és a válságot annak igazolásul használhatja fel, hogy Dzsúba nem érett az önálló államiségre. Bár ezt Szudán tagadta, egyes információk szerint az olajban gazdag déli tartományokkal szemben állomásozó északi alakulatokat mozgósították, sőt egyes esetekben azok be is kapcsolódtak a harcokba.⁴⁴ Tekintettel arra, hogy Kartúm folyamatosan támogatja a Dzsúba ellen küzdő déli milíciákat, nem elképzelhetetlen, hogy Észak megragadja az alkalmat, és fegyveres erővel rendezi a két ország között fennálló vitás ügyeket, Abyei sorsát vagy a határ ügyét. A jelenlegi körülmények között nehezen elképzelhető, hogy ezt bármelyik külső szereplő meg tudná akadályozni.

Bár Dél-Szudánban jelenleg is állomásozik egy ENSZ-misszió, az UNMISS, eddig nem tudott érdemben beleavatkozni a harcok menetébe. Egyetlen – bár nem elhanyagolható – érdeme, hogy táboraikban több tízezer menekültnek nyújtott védelmet, megmentve őket az etnikai villongásoktól.

Bármi történik is a következő hetekben, a decemberi válság üzenete egyértelmű: a dél-szudáni állam továbbra is a Föld egyik leginstabilabb és legszegényebb országa, ahol a politikát az elit felelőtlen belharcai és az azoktól részben független helyi etnikai csoportok és hadurak küzdelmei határozzák meg. Így míg egyes szubszaharai országok le tudták zárni az 1990-es évek sötét időszakát, Dél-Szudán – dacára a függetlenségnek – továbbra sem volt képes meghaladni a fél évszázados polgárháborús örökséget, miszerint a konfliktusok rendezésének legmegfelelőbb terepe nem a tárgyalóasztal, hanem a csatater.

---

43 Ugandans, Kenyans evacuated from South Sudan. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 18.; China to evacuate South Sudan oil workers to capital. *Reuters*, 2013. 12. 20.; More foreign nationals evacuated as security fears worsen in Juba. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 20.

44 Sudanese army denies accusations of involvement in South Sudan clashes. *Sudan Tribune*, 2013. 12. 21.

A Közép-afrikai Köztársaság konfliktusának előzményei és keretei

A világ jelentős része – hasonlóan Dél-Szudánhoz – csak 2013 decemberében figyelte fel a Közép-afrikai Köztársaságban zajló eseményekre, amikor a muszlim és keresztény milíciák közti gyűlölködés véres összecsapásokba torkolt a főváros, Bangui utcáin. Az atrocitásokban december 9-ig legkevesebb 400-an veszítették életüket.⁴⁵ A nemzetközi szereplők látszólag gyorsan reagáltak az eseményekre: a döntés a francia csapatok létszámának növeléséről,⁴⁶ illetve az ENSZ BT 2013. december 5-én elfogadott 2127-es számú határozata a nemzetközi békefenntartó kontingens (*African-led International Support Mission in the CAR – MISCA*) telepítéséről⁴⁷ azt a látszatot keltette, hogy a világszervezet és a nagyhatalmak végre határozottan reagálnak egy harmadik világbeli konfliktusra. Ugyanakkor a vájt fülűekben felmerülhetett a kérdés, hogy miért is állomásoztak már eleve francia és afrikai katonák az országban, ha a konfliktus ennyire új? Alaposabban szemügyre véve az ország történetét, hamar egyértelművé válik, hogy a különféle frakciók közti küzdelem legalább olyan régi gyökerekre vezethető vissza, mint a dél-szudáni konfliktus.

A Közép-afrikai Köztársaság története sokkal inkább bővelkedett a negatív szenzációkban, mint a pozitív eredményekben. Az ország életében gyorsan váltották egymást a különféle államelnökök, akik az esetek többségében puccsal kerültek hatalomra, amíg maguk is áldozatul nem estek az ellenük szervezkedő csoportoknak. A kevés kivétel egyike volt Ange-Félix Patassé, aki 1993 és 2003 között választott államfőként vezette az országot. A „demokratikus” legitimitás sem segítette azonban elő az ország modernizációját és fejlődését, a Közép-afrikai Köztársaság továbbra is inkább csupán egy földrajzi fogalom volt, semmint működő állami entitás. Éppen ezért az új elnökspiráns, Francois Bozizé élvezte a külföld, mindenekelőtt Csád támogatását puccsa végrehajtásában. A sors iróniája, hogy egy évtizeddel később ugyanaz az Idriss Déby csádi elnök ásta alá Bozizé hatalmát, aki 2003-ban hatalomra segítette.⁴⁸

Bozizé – elődjéhez hasonlóan – tízéves uralma alatt semmiféle kézzelfogható eredményt nem volt képes felmutatni. Az államfő a saját etnikumán, a gbaka népcsoporton alapuló uralmat épített ki, a kulcspozíciók jelentős részét Bozizé közvetlen családtagjai kapták meg. Az országban uralkodó viszonyokat jól jellemezte, hogy az elnök nem járult hozzá a hadsereg modernizációjához és nehézfegyverekkel való ellátásához, mivel úgy gondolta, hogy az ilyen módon megerősítve veszélyeztetné hatalmát. Ahogy az *International Crisis Group* beszámol róla, Bozizé állítólag ezt mondta fiának, aki akkoriban a védelmi miniszteri posztot töltötte be: „Ha megadod [a hadseregnek] mindazt a felszerelést, amit kérnek tőled, biztos lehetsz benne, hogy négy órán belül puccsot szerveznek ellenem.”⁴⁹

Mindeközben óriási szükség lett volna bevethető, ütőképes haderőre, a különböző belpolitikai szereplők ugyanis meglehetősen türelmetlennek bizonyultak Bozizéval szemben:

45 Irish, John – Flynn, Daniel: French troops may find Central African Republic mission easier than Mali. *Reuters.com*, 2013. 12. 09.

46 Irish, John – Flynn, Daniel: French troops in Central African Republic to reach 1,600 on Saturday: Hollande. *Uk.news.yahoo.com*, 2013. 12. 07.

47 UNSC Resolution 2127.

48 Central African Republic – Priorities of the Transition. *Crisisgroup.org*, 2013. 06. 11.

49 Uo. 4–5. o.

2004-ben az egyik legerősebb szervezet, az UFDR (Demokratikus Erők Uniója az Egységért – *Union des Forces Démocratiques pour le Rassemblement*) Michel Djotodia vezetésével háborút hirdetett a központi kormány ellen.⁵⁰ Djotodia és fegyveresei azokat az állami ellenőrzés nélküli „szürke zónákat” használták ki, amelyek különösen az ország északi keleti tartományaiban, Vakagában, Haute-Kottóban és Bamingui-Bangoranban alakultak ki.⁵¹ A területnek – Csád és Szudán közelségének köszönhetően – a szövetséges milíciák szabad áramlása mellett azért is volt jelentősége, mert itt található az ország legnagyobb gyémántbányái. A drágakő már a 2004–2007-es harcokban is fontos szerepet játszott, és sokak szerint a Szeleka 2012-es offenzíváját is az illegális gyémántkereskedelemből finanszírozták.⁵² Hasonlóan fontos pénzügyi forrást biztosított az illegális elefántcsont-kereskedelem: a líbiai polgárháború hatására a feketepiacon felbukkanó nagy kaliberű fegyverek óriási veszteségeket okoztak az elefánpopulációban az elmúlt években.⁵³ A nagy testű állatok elejtése a fegyveres csoportok élelmezése szempontjából sem volt mellékes.⁵⁴ Az északi tartományok azért is álltak Djotodia mögé, mert a Közép-afrikai Köztársaság más területeire jellemző keresztény dominanciával szemben itt a muszlimok vannak többségben. Bár nem érdemes túldimenzionálnunk ezt a kérdést, a közös vallási hovatartozás is elősegítette a csádi és szudáni fegyveresek bekapcsolódását a közép-afrikai harcokba. A legfontosabb ösztönző azonban kétségkívül az anyagi haszonszerzés volt.

A Közép-afrikai Köztársaság szempontjából mindebből a fegyveres csoportok korlátlan proliferációja volt a legrombolóbb. A már említett szereplők mellett 2008-tól az eredetileg Ugandában tevékenykedő Úr Ellenállás Hadserege (*Lord Resistance Army – LRA*) is fokozta tevékenységét az országban. Az LRA üldözésére többször is felbukkantak ugandai, illetve – az őket tanácsadóként kísérő – amerikai csapatok az országban. A különféle két-, illetve többoldalú katonai megállapodásokkal, amelynek keretében francia (L'Opération Boali),⁵⁵ illetve a környező afrikai államok katonái (FOMUC, MICOPAX) érkeztek az országba, Bangui kvázi beismerte, hogy külföldi erők jelenléte nélkül képtelen fenntartani a rendet és a stabilitást.⁵⁶ Mindezeket szem előtt tartva nem csoda, hogy Bozizé megbecsültsége hamar a mélypontra zuhant, s nem csupán saját lakossága, hanem a külföldi szereplők szemében is.

A 2004 és 2007 közötti „bozótháború” során Bozizé – erős francia támogatással – még meg tudta őrizni hatalmát. Nagy segítséget jelentett a számára az is, hogy az ellene fellépő csoportok – az UFDR, a CPJP (Hazafiak Gyűlése az Igazságért és a Békéért – *La Convention des Patriotes pour la Justice et la Paix*), valamint a kisebb jelentőségű szervezetek,

50 Djotodia a megbuktatott elnök, Ange-Félix Patassé adminisztrációjában szolgált. Összesen tíz évet töltött a Szovjetunióban, ahol közgazdaságtant tanult. Hazatérése után a Tervezési, majd a Külügyminisztériumban kapott munkát, amelynek keretében konzulként szolgált a szudáni Nyalában, ahol nagy hasznát vette a külföldi tanulmányai alatt megszerzett nyelvtudásnak. Egyes források szerint erre az időszakra vezethető vissza a különféle szudáni és csádi milíciákkal kiépített jó kapcsolata, akik később a Szeleka magját alkották. Profile: *Central African Republic's Michel Djotodia*. *BBC.co.uk*, 2014. 01. 27.

51 *Central African Republic – Priorities of the Transition*, 1. o.

52 Uo. 7–8. o.

53 Nichols, Michelle: *Libya war weapons may be killing central Africa elephants*: UN. *Reuters.com*, 2013. 05. 20.

54 *Central African Republic – Priorities of the Transition*, 19. o.

55 L'Opération Boali. *Ministère de la Défense*, 2014. 01. 21.

56 *Central African Republic – Priorities of the Transition*, 4. o.

mint az APRD (Népi Hadsereg a Demokrácia Helyreállításáért – *L'Armée Populaire pour la restauration de la démocratie*) vagy az MLCJ (Közép-afrikai Felszabadítók Mozgalma az Igazságért – *Le Mouvement des libérateurs centrafricains pour la justice*) – közti koordináció szegényes volt, és a csoportok együttes ereje sem haladta meg a néhány száz főt. A három éven át tartó háború alatt mindenesetre a *Human Rights Watch* szerint több százan vesztették életüket, tízezer lakóhelyet pusztítottak el, és több mint 200 ezer embert űztek el otthonából.⁵⁷ A különféle harcoló felekkel Bangui 2007–2008 során egyenként kötött békét. Bozizé számára fontos ütőkártyát jelentett, hogy sikerült elérnie Porto-Novónál, hogy a benini száműzetésben élő, a felkelés fő szócsövének és koordinátorának számító Djotodiát letartóztassák. A lázadó politikust szóvivőjével, Abakar Sabone-nal együtt csak 2008 februárjában engedték el, amikor szervezete, az UFDR békét kötött Bozizével.⁵⁸

A 2007–2008-as megállapodások azonban nem hoztak radikális változást. Az elnök fő célja továbbra is hatalmának biztosítása maradt, és nem sokat törődött az ország fejlődésével. A születéskor várható élettartam harminc év alatt nem javult (sőt 49 évről 48-ra csökkent), miként jelentősen (909 dollárról 722 dollárra) csökkent az egy főre jutó bruttó nemzeti össztermék is, és a kormányzat befolyása továbbra is csak a nagyobb városokra és a gbayasok által lakott területre korlátozódott.⁵⁹ Nem csoda, hogy az *International Crisis Group* szerint a 2012 szeptemberében újult erővel kitört felkelés és a Szeleka megalakulása inkább csak tünete, semmint okozója volt a válságnak. 2004–2007-hez képest ráadásul a különféle fegyveres frakciók szorosra zárták soraikat: míg a bozótháború idején a gulas többségű UFDR és a rungas etnikumhoz „húzó” CPJP fegyveresei gyakran egymás ellen is harcoltak, 2012–2013-ra már szövetségesként kezdték meg a Bozizé elleni offenzívát.⁶⁰

A 2012–2013-as polgárháború

Az új polgárháború nyitányának a CPJP–CPSK-páros⁶¹ Sibut, Damara és Dekoa elleni támadását tekinthetjük.⁶² Ennek során a felkelők különösebb nehézségek nélkül elsöpörték a kormányerőket, amelyek sok esetben harc nélkül tértek ki a támadás elől. Magát a Szeleka elnevezést először 2012 decemberében használta az akkor már az UFDR-rel kibővült csoport, amelyhez hamarosan csatlakozott még az FDPC (Közép-afrikai Nép Demokratikus Frontja – *Front démocratique du peuple centrafricain*) és az A2R is (Szövetség az Újjászületésért és az Újjáépítésért – *l'Alliance pour la renaissance et la refondation*), ezzel ötre növelve az ernyőszervezethez tartozó milíciák számát.⁶³

A Közép-afrikai Köztársaságban uralkodó helyzetet jól jellemezte, hogy a támadásra válaszul Bozizé is erőszakos megoldást keresett – a felekben fel sem merült, hogy tárgyalásztalnál vitassák meg a vitás ügyeket. Mint korábban említettük, az öt ellenzéki fegy-

57 Human Rights Watch: *State of Anarchy*. 2007. 09. 14.

58 Amnesty International: *Human Rights in Central African Republic 2009*. 2014. 01. 21.

59 Central African Republic – *Priorities of the Transition*, 3. o.

60 Uo. 2–4. és 6. o.

61 Az utóbbi szervezet (*Convention Patriotique pour le Salut du Kodro – Hazafias Csoport a Haza Megmentésére*) 2012 júniusában alakult, és viszonylag kis jelentőséggel bírt. Kpatindé, Francis: *Centrafrique: pour qui roule la Seleka? RFI.fr*, 2012. 12. 31.

62 *Centrafrique/rébellion: un gendarme et deux civils tués dans une attaque proche de Bangui. Reliefweb*, 2012. 11. 14.

63 Uo.

veres csoport akciójában fontos szerep jutott a csádi és dárfúri milíciáknak, akik leginkább az anyagi haszonszerzés céljából csatlakoztak a felkeléshez.⁶⁴ Az országban működő fegyvereseknél képzetesebb és tapasztaltabb külföldi harcosok mellett Bozizé sorsát hosszú távon az is megpecsételte, hogy a környező államok addig iránta tanúsított türelme is elfogyott: ez különösen korábbi pártfogójára, Idriss Débyre volt igaz. A csádi elnököt egyre nagyobb aggodalommal töltötte el az ország déli határainál állandósuló válságóc: nem feledkezett meg az olajban gazdag csádi területek szeparatista törekvéseiről, s tartott tőle, hogy a Közép-afrikai Köztársaságban tapasztalható instabilitás hazájára is áttérjed. Úgy tűnik, Débynek az sem volt ellenére, hogy a Szeleka vegye át a hatalmat Banguiban – legálábbis erre utalt, hogy kivonta csapatait az elnöki gárdából, és szabadon engedte a Szeleka több bebörtönzött harcosát is. Ugyanakkor a helyzet bonyolultságát mutatja, hogy 2012 decemberében mégiscsak a MICOPAX keretében telepített csádi katonák voltak azok, akik Bangui kapujában megállították a Szeleka offenzíváját, és – tárgyalásos útra terelve a konfliktust – három hónap haladékot adtak Bozizénak a helyzet rendezésére.⁶⁵

Külföldi nyomásra a felek 2013 elején tárgyalóasztalhoz ültek. Addigra a Szeleka vezető politikusa egyértelműen Djotodia lett. A libreville-i megállapodás értelmében a feleknek be kellett szüntetniük a fegyveres harcot. Bozizé 2016-ig megtarthatta volna pozícióját, de utána távoznia kellett volna a politikai életből. Bozizé abba is beleegyezett, hogy a saját pártja, a KNK által uralt Nemzetgyűlés szerepét korlátozzák a 2014-es parlamenti választásokig. Az addig hátralevő időben a parlament csak a legszükségesebb törvényeket fogadhatta el: a költségvetést, a fegyveres erők átszervezésére vonatkozó jogszabályokat, valamint a választási törvényt rendező rendelkezéseket. Ezen túlmentően a Szeleka miniszteri posztokat kapott a kormányban.⁶⁶

A megállapodást azonban egyik fél sem tartotta be, így a feszültség nem enyhült az országban. A tarthatatlan helyzetnek a Szeleka 2013. március 22-én megindított végső offenzívája vetett véget. Damara és Bossangoa hamar elesett, és 23-án már Bangui utcáin folytak a harcok. A kormánycsapatok és a velük szövetséges külföldi erők csak átmenetileg tudták lassítani a Szeleka térnyerését⁶⁷: 24-én a felkelők elérték az elnöki palotát, és Bozizé a Kongói Demokratikus Köztársaságba menekült. Az elnök támogatására érkezett dél-afrikai alakulatok súlyos veszteségeket szenvedtek a Szeleka fegyvereseivel vívott összecsapásban.⁶⁸ Csak a bangui nemzetközi reptér és a MICOPAX erők tábora maradt a francia, illetve afrikai békefenntartók ellenőrzése alatt. Látva ellenfele bukását, március 25-én Djotodia elnöknek nyilvánította magát. A Bozizé ellenzékiéhez tartozó Nicolas Tiangaye miniszterelnök, akit a Szeleka Libreville eredményeképpen nevezhetett ki 2013 januárjában erre a posztra, megtarthatta hivatalát.⁶⁹

A nemzetközi szereplők ezzel lényegében kész tényekkel szembesültek. Az időközben Kamerunba utazó Bozizé már nem rendelkezett semmiféle hatalommal az országban, miközben a Szeleka komoly katonai erőt tudhatott maga mögött. Djotodia látszólag képes

64 Central African Republic – Priorities of the Transition, 7. o.

65 Uo. 9. o.

66 Uo. 13–14. o.

67 Central African Republic forces 'halt rebel advance'. *BBC.co.uk*, 2013. 03. 22.

68 Central African Republic: President Bozize flees Bangui. *BBC.co.uk*, 2013. 03. 24.

69 C. African Republic rebel chief to name power-sharing government. *Thomson Reuters Foundation*, 2013. 03. 26.

volt egységbe kovácsolni a különféle felkelő frakciókat, és az összeomlás szélére jutott Közép-afrikai Köztársaságban ez tűnt a legfontosabb feladatnak. Mindezek következményeként az ECCAS (Közép-afrikai Gazdasági Közösség – *Economic Community of Central African States*) tagállamai felülvizsgálták politikájukat, és 2013 áprilisában N'Djaménában igyekeztek keretek közé szorítani a Közép-afrikai Köztársaságban zajló folyamatokat. Az EU és az AU közvetítésével folyó tárgyalásokon látszólag pragmatikus kompromisszum született: az eredetileg három évre szóló átmeneti időszakot 18 hónapra szűkítették, a Bozizé-párti képviselők uralta nemzetgyűlést felváltotta a Nemzeti Átmeneti Tanács, amelynek a törvényhozás és az új alkotmány előkészítése volt a feladata. A Tanács döntött az átmeneti elnök személyéről is – a Djotodia híveivel feltöltött testület április 13-i első ülésén meg is választotta a Szeleka vezetőjét államfőnek. A lázadóvezérből elölké elölépett Djotodia és miniszterelnöke arra használták fel frissen megszerzett legitimitációjukat, hogy külföldi utak révén erősítsék meg pozíciójukat a szomszédos országokban. Az új rezsimmel szembeni kételyeket mindenesetre jól jelezte, hogy az ECCAS 500-ról 2000 főre szeretne volna növelni az országban állomásozó afrikai békefenntartók számát.⁷⁰

A várva várt egyensúly helyett azonban a politikai mérleg most átbillent a Szeleka oldalára: az eddigi elhanyagolt régiók, a muszlim Vakaga és Bamingui-Bangoran domináns szerepbe kerültek a Nemzeti Átmeneti Tanácson belül. Az iszlám térnyerése a külpolitika terén is megjelent egyfajta „keleti nyitás” jegyében: Djotodia és Tiangaye igyekezett erősíteni a kapcsolatokat Szudánnal, Katarral, Szaúd-Arábiával, illetve az Egyesült Arab Emírségekkel. Mindez kiváltotta a szomszédos államok, s nem csupán a keresztény Dél-Szudán és Uganda, hanem Csád aggodalmát is: a térségben semmi szükség sem volt egy esetleges szalafita befolyás alá kerülő újabb kormányzatra. Idriss Déby többször is felszólította Djotodiát, hogy a Közép-afrikai Köztársaság tartsa magát a szekuláris államiség hagyományához.⁷¹

Az új államfőnek azonban – bármi is volt az elképzelése országának politikai irányultságáról – nem volt lehetősége megvalósítania elgondolásait. A biztonsági helyzet ugyanis 2013 nyarára sem konszolidálódott: a Szeleka harcosai rendszeresen szabad rablást folytattak Banguiban, s rettegésben tartották a vidéki területeket, a kormányzat pedig az üres államkasszából képtelen volt kielégíteni a milíciák egyre növekvő mohóságát.⁷² Bár az elnök – összhangban a ndjamenai megállapodás szellemével – szeptemberben hivatalosan fölöszlatta a Szelekát, és tagjait integrálta a reguláris haderőbe⁷³, a milíciák konszolidációja nem járt sikerrel: a helyzet egyre inkább elmérgesedett, és a különféle fegyveres csoportok szabadon fosztogathattak az ország különböző területein. Ekkor vált egyértelművé, hogy a Szeleka vezetőjének sincs tényleges hatalma saját milíciái felett, és a remélt stabilitás helyett folytatódott a káosz. Mindehhez nagyban hozzájárult az állami struktúrák szinte teljes hiánya, amely továbbra is lehetetlenné tett mindenféle érdemi belső fejlődést. Eddigre már csaknem 400 ezer ember menekült el lakóhelyéről a „bozótba”, 70 ezer pedig a környező államokban keresett menedéket.⁷⁴

70 Central African Republic – Priorities of the Transition, 16–17. o.

71 Uo. 18. o.

72 Uo. 20. o.

73 CAR's Djotodia dissolves Seleka rebel group. *France24.com*, 2013. 09. 14.

74 Unspeakable horrors in a country on the verge of genocide. *Guardian.com*, 2013. 11. 22.

Miután a politikai elit képtelennek bizonyult kezelni a válságot, az ország lakossága a saját kezébe vette a dolgok irányítását. Az ősz folyamán a Szeleka-ellenes érzelmek egyre inkább átfordultak muszlimellenes attitűdbe, amelynek veszélyeire az ENSZ már októberben felhívta a belső és külső szereplők figyelmét.⁷⁵ Ekkor gyorsult fel az úgynevezett antibalaka (antimacséta) elnevezésű keresztény fegyveres csoportok szerveződése, amelyek kezdeti célja a keresztény csoportok megóvása volt a Szeleka ernyője alá tartozó muszlim fegyveresek garázdálkodásától.⁷⁶ Bár mint láttuk, és a későbbiekben részletesen megvizsgáljuk, az ország területén több művelet is folyt, azok nem voltak képesek kezelni a kialakult helyzetet – amit egyébként mandátumuk nem is tett volna lehetővé. Ilyen körülmények között csak idő kérdése volt, hogy mikor tör ki egy, a politikai szféra szintjén már alig kezelhető, etnikai-vallási jellegű konfliktus.

Mindezt azért kell hangsúlyoznunk, mert 2013. december 4-ére, amikor a harcok újult erővel robbantak ki Banguiban, a nemzetközi hatalmak már elszalasztották annak lehetőségét, hogy politikai szinten rendezzék a kérdést. Az azóta eltelt két hónap azt bizonyította, hogy lényegtelen, ki van épp kormányon Banguiban, az események kicsúsztak a politikai elit kezéből. Az országot keresztény és muszlim milíciák és ad hoc jelleggel szerveződő fegyveres csoportok százai tartják rettegésben, és ezen nem sokat változtat, változtathat néhány száz vagy ezer főnyi békefenntartó erő. A francia és afrikai katonák csak arra voltak képesek, hogy gátat szabjanak az erőszak további eszkalációjának, arra nem, hogy megfékezzék az ország különböző területein és a fővárosban újra és újra fel-lángoló harcokat.

Éppen ezért túl későn született meg az ENSZ BT december 5-én elfogadott, 2127-es számú határozata, amely felhatalmazta a francia csapatokat, hogy minden eszközzel védjék meg a civil lakosságot az atrocitásoktól. Ezzel egy időben ugyanis a Bozizé-párti fegyveresek, kiegészítve az antibalaka milíciákkal, Bangui számos pontján megtámadták a Szeleka harcosait, illetve a muszlimok lakta városrészeket. A bangui nemzetközi repülőtéren levő francia katonai táborba menekülők száma elérte a 10 ezer főt (napjainkra a százazret). François Hollande elnök a BT-felhatalmazás nyomán ígéretet tett arra, hogy az országban tartózkodó 600 fős francia kontingens létszámát 1600 főre emeli – addig is 250 európai katona vonult ki a város utcáira páncélozott járműveken, hogy elejét vegye a további vérengzésnek.⁷⁷ Mindehhez azonban a franciák nem rendelkeztek elegendő kapacitással, ezért a harcok tovább folytak. December 7-re csak a fővárosban legalább 400-an vesztették életüket az összecsapásokban, és a harcok vidékre (Bossangoa) is áttértek. Ahogy a Nemzetközi Vöröskereszt helyi képviselője beszámolt róla, látták ugyan a nemzetközi csapatok erőfeszítéseit, de azok nem voltak érdemi hatással az eseményekre. „Több időre van szükség” – nyilatkozta.⁷⁸ Eközben mindkét oldal részéről folytatódtak az atrocitások, és a fegyveresek gyakran házról házra járva gyilkoltak és fosztogattak.⁷⁹ A helyzetet jól jellemzi, hogy az ENSZ jelentései szerint az atrocitásokban muszlim csádiak

75 Nichols, Michelle: *Central African Republic chaotic, half population need help*, U.N. says. *Reuters.com*, 2013. 10. 29.

76 *Central African Republic – Priorities of the Transition*, 20. o.

77 *CAR fighting: 100 dead in Bangui as UN votes for French force*. *BBC.co.uk*, 2013. 12. 05.

78 Braun, Emmanuel: *French, African troops try to halt C. African Republic killings*. *Reuters.com*, 2013. 12. 07.

79 Braun, Emmanuel – Ngoupana, Paul-Marín: *French launch Central African Republic mission but deaths mount*. *Reuters.com*, 2013. 12. 06.

is részt vettek, és nem csupán a milíciák, hanem a békefenntartók oldaláról is követtek el gyilkosságokat a keresztények ellen. A vádakat N'Djamena természetesen tagadta.⁸⁰

A Közép-afrikai Köztársaságban kialakult biztonsági helyzetben megoszlik a szakértők véleménye. Egyesek szerint a francia alakulatok számára Mali után nagy könnyebbséget jelentett, hogy nem dzsihádisták, hanem rosszul felszerelt és kiképzett milíciák ellen kellett harcolniuk. A felkelők száma is okot adott a bizakodásra, hiszen nem szabad elfelejtenünk, hogy a Szeleka öt fő fegyveres csoportjának a létszáma a becslések szerint sem haladta meg az 1000–3000 főt. Magának a Közép-afrikai Köztársaságnak a hadereje is hivatalosan csupán 3500 katonát tett ki, ami elenyésző, még akkor is, ha a több mint 600 ezer négyzetkilométernyi ország lakossága a becslések szerint mindössze 4,6 millió fő.⁸¹ Így a különféle, a Szeleka által eredetileg tömörített öt szervezeten kívüli fegyveres csoportok és a valóban szervezett – és nem csupán ideiglenes jelleggel, egy-egy pogrom erejéig összeálló – antibalaka milíciák együttes létszáma sem lehet több néhány ezer főnél. Ezenkívül – Malitól eltérően – a konfliktus dimenziói is országos szinten maradtak: a közép-afrikai válság csak mérsékelten érintette a környező államokat, elsősorban a menekülthullámon keresztül, és nem voltak arra utaló jelek, hogy a tágabb régió stabilitását is fenyegetné – szemben például a dél-szudáni válsággal. Bár utaltunk a csádi és dárfúri fegyveresek feltűnésére, ebben nem volt semmi újdonság: az elmúlt évtizedekben – mint láttuk – számos esetben került sor a milíciák hasonló, határokon átnyúló mozgására.

A franciák számára komoly kihívást jelentett az ország éghajlata is. Míg Észak-Mali nyílt térségei nagyban megkönnyítették a légi megfigyelést, illetve a tuareg és iszlamista erők mozgásának nyomon követését, a Közép-afrikai Köztársaság területének döntő részét őserdő és fás szavanna borítja, ami csaknem lehetetlenné teszi a sikeres felderítést. Ahogy a nyugállományú francia tábornok, Vincent Desportes megfogalmazta, az egyes csoportok hetekre eltűnhetnek a dzsungelben anélkül, hogy bárki felfedezhetné őket. Ez nemcsak a fegyveresek megsemmisítését nehezíti meg, hanem szinte lehetetlenné teszi váratlan támadásaik kivédését is, hiszen bárhol lecsaphatnak az országban, a néhány ezer fős külföldi kontingens pedig mindössze néhány kiemelt hely – repülőtér, nagyobb városok, menekülttáborok – védelmét képes ellátni. Ugyanakkor a növényzet a lakosság túlélését is segítette, akik a fegyveresek elől az erdőbe menekültek.⁸²

A válságkezelés másik nehézsége az a már említett probléma, hogy Malival szemben a Közép-afrikai Köztársaságban kialakult válság politikai megoldása működő államiság hiányában gyakorlatilag megoldhatatlannak tűnik. Az egymással küzdő csoportok mögött nincs igazi politikai ideológia, sokkal inkább csak etnikai ellentétek és egyszerű üzleti érdekek. Mindezeket erősíti a már említett muszlim–keresztény feszültség, amely Louise Lombard antropológus szerint nem tekinthető teljesen új jelenségnek.⁸³ Úgy tűnik tehát, hogy függetlenül attól, ki tölti be Banguiban az államfői posztot, a válságkezelés csak hosszabb távlatokban érhet el eredményt.

80 Miles, Tom: U.N. points to Chadian collusion in Central African Republic killings. *Reuters.com*, 2014. 01. 14.

81 Seleka, Central Africa's motley rebel coalition. *Globalpost.com*, 2013. 03. 24.

82 Irish, John – Flynn, Daniel: French troops... i. m. *Reuters.com*

83 Uo.

Michel Djotodia bukása. A nemzetközi szerepvállalás

Bár a legborúlátóbb forgatókönyv, egy, a ruandaihoz hasonló népirtás egyelőre nem következett be, december végére az ország minden ötödik lakosa, több mint 800 ezer ember vált földönfutóvá, és bár a harcok intenzitása – és a halálos áldozatok száma – némiképp csökkent, továbbra is naponta érkeztek jelentések helyi összecsapásokról és több tucatnyi halottról, illetve sebesültről.⁸⁴ Január elejére a halottak száma meghaladta az ezer főt, a menekülteké pedig az egymilliót.⁸⁵ A harcok hatására az élelmiszerárak az egekbe szöktek, a Világélelmezési Programnak (WFP) januárra már 2,6 millió ember ellátásáról kellett gondoskodnia.⁸⁶

Január elején az ECCAS tagállami ismét összegyűltek N'Djaménában. A puccsal hatalomra került Djotodia csak azért kapott egy esélyt 2013 áprilisában a Közép-afrikai Köztársaság vezetésére, mert a környező államok abban bíztak, hogy képes lesz megfékezni a káoszt, s megregulálni a Szelekát. Január elejére azonban egyértelművé vált, hogy az elnök képtelen erre, és legbefolyásosabb támogatója, Idriss Déby is kihátrált mögüle. A csádi találkozón épp ezért Djotodiát kész tények elé állították: lehetőséget kapott rá, hogy „önként” lemondjon hatalmáról, és száműzetésbe vonuljon Beninbe, ahol korábban raboskodott. Porto-Novo beleegyezett, hogy befogadja a bukott politikust. A hatalom átmenetileg a Nemzeti Átmeneti Tanácsra szállt, amely feladatul kapta az új államfő megválasztását.⁸⁷

Bár Djotodia távozását január 10-én tömegek ünnepelték Bangui utcáin, ez a biztonsági helyzeten nem sokat változtatott: az ünneplés hamarosan a keresztény és muszlim csoportok közti összecsapásokba torkollott, miközben a Nemzetközi Menekültügyi Hivatal (IOM) adatai szerint az addig távozott 27 ezer külföldi állampolgár mellett további 60 ezer ember kért segítséget az ország elhagyásához.⁸⁸ A helyzeten egyes vallási vezetők közvetítési kísérletei sem segítettek.⁸⁹ Az ENSZ tisztviselői január közepén elismerték, hogy messze alulértékelték a vallási gyűlölet erősségét az országban, s csak későn mérték fel annak valós súlyát.⁹⁰ Franciaország ENSZ-nagykövete, Gerard Araud szerint a helyzet továbbra is rendkívül aggasztó volt Közép-Afrikában, és a francia és afrikai békefenntartók előtt tornyosuló feladatok megoldhatatlannak tűntek.⁹¹ John Ging, az ENSZ Humanitárius Ügyekért Felelős Irodájának (UN OCHA) műveleti igazgatója január 16-án egy genfi konferencián úgy nyilatkozott, hogy „a népirtáshoz szükséges magokat már elvetették, a szükséges eszközök kéznél vannak”.⁹² Az országban állomásozó francia erők parancsnoka, Francisco Soriano tábornok pedig úgy értékelt, hogy a helyzet valamicskét javult ugyan, „de még mindig nagyon komplikált és törekeny”.⁹³

84 Ngoupana, Paul-Marín: Thousands flood camp in Central African Republic. *Reuters.com*, 2013. 12. 29.

85 Central Africa interim leader to step down Thursday: sources. *Reuters.com*, 2014. 01. 08.

86 Central Africa Republic religious hatred was underestimated: France. *Reuters.com*, 2014. 01. 05.

87 Celebrations in Central African Republic as leader resigns. *Reuters.com*, 2014. 01. 10.

88 C. African Republic's capital tense as ex-leader heads into exile. *Reuters.com*, 2014. 01. 11.

89 Braun, Emmanuel: Religious leaders seek calm in tense Central African Republic. *Reuters.com*, 2013. 12. 11.

90 Central Africa Republic religious hatred was underestimated: France. *Reuters.com*, 2014. 01. 05.

91 Uo.

92 Braun, Emmanuel – Miles, Tom: 'Seeds of genocide' in Central African Republic, U.N. warns. *Reuters.com*, 2014. 01. 16.

93 Uo.

Az egyetlen érdemi lépésnek a helyzet rendezésére az tűnt, hogy január 10-én az EU tagállamai kifejezték támogatásukat egy esetleges EU-művelettel kapcsolatban, és felkérték az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjét, Catherine Ashton, hogy a külügyminiszterek január 20-i ülésére készítsen javaslatot egy esetleges közös európai szerepvállalással kapcsolatban.⁹⁴ A lelkesedést azonban csökkentette, hogy Nagy-Britannia és Németország már ekkor jelezte, hogy nem szándékoznak csapatokat küldeni az országba. A január 20-i ülésen valóban döntés született egy EU-s misszió elindításáról, ennek részletei azonban még homályosak: az bizonyos, hogy a korábban emlegetett 1000 fő helyett a telepített erők létszáma csupán 500 fő körül mozog majd, fő feladatuk pedig a civilek védelme és a humanitárius segítségnyújtás biztosítása lesz, elsősorban a fővárosban. A külügyminiszterek egy hathónapos missziót tartottak elképzelhetőnek, az első csapatok telepítésével február végén számoltak. Fél év elteltével az EU-művelet feladatait a remények szerint az Afrikai Unió MISCA műveletének 6000 békefenntartója venné át.

Az európai uniós erők számára egyébként nem teljesen ismeretlen a terület: 2008-ban, a Csádra és a Közép-afrikai Köztársaságra is áttérjedő dárfüri konfliktus során már állomásoztak európai alakulatok az ország északi részén. A tagállamok ugyanakkor nem támogatták a svéd külügyminiszter, Carl Bildt javaslatát a készenlétben álló harccsoportok bevetéséről: a hivatalos indoklás szerint azért, mert a harccsoportok 120 napos időbeni telepíthetőségi korlátja nem áll összhangban az országban kialakult helyzettel, ami hosszabb elköteleződést tesz szükségessé.⁹⁵ Mindemellett azt is érdemes szem előtt tartanunk, hogy az 500 fő „előállítását” jóval egyszerűbbnek tűnik, mint egy háromszor ekkora harccsoport alkalmazása. A német külügyminiszter, Frank-Walter Steinmeier még azt is kifejezésre juttatta, hogy a közép-afrikai szerepvállalás nem azt jelenti, hogy az európai államok a folyamatban levő afganisztáni kivonulás után új missziós területet keresnének. A két nagy EU-tagállam mellett az olaszok is jelezték, hogy nem kívánnak részt venni a műveletben. A mérleg másik serpenyője Lengyelország, Svédország, Észtország, Litvánia, Szlovénia, Finnország és Belgium volt, amelyek bejelentették, hogy fontolgatják csapatok felajánlását a művelethez. Az EU emellett 500 millió euró segítyt ajánlott fel az ország számára.⁹⁶

Az országban található legütőképesebb kontingens tehát továbbra is a francia Opération Sangaris 1600 katonája marad. A páncélozott járműveken kívül Francisco Sorino tábornok egységeinek négy SA330 Puma, két SA340 Gazelle és szintén két AS 550 Fennec harci helikoptere van, szükség esetén pedig rendelkezésükre állnak a környező államokban – Csádban, Maliban – állomásozó francia vadászgépek – Rafale-ok és Mirage-ok – is.⁹⁷ Mint már említettük, a franciák számára egyáltalán nem ismeretlen a terep: 2002-ben az Opération Boali keretében már küldtek csapatokat az országba, és azóta gyakorlatilag folyamatos a jelenlétük.⁹⁸ Bár az első években az európai alakulatok egyértelműen a

94 Celebrations in Central African Republic as leader resigns. *Reuters.com*, 2014. 01. 10.

95 Croft, Adrian: EU to send military force to Central African Republic. *Reuters.com*, 2014. 01. 20.

96 Uo.

97 Sangaris: point de situation de 7 décembre és Sangaris: point de situation de 8 décembre. Ministère de la Défense, 2013. 12. 08.

98 L'Opération Boali. Ministère de la Défense, 2014. január 29.

rezsím támaszaiként tűntek fel – 2007-ben nagy szerepük volt a „bozótháború” felkelőinek megtörésében –, 2012-től Párizs egyre inkább kihátrált Bozizé mögül, és az év végén François Hollande elnök már azt hangsúlyozta, hogy a francia csapatok fő feladata „a francia állampolgárok megóvása, nem pedig a rendszer védelme”.⁹⁹ A francia erők stratégiai szempontból a Közép-afrikai Köztársaságban ugyanazt a szerepet vették át, amit egy évvel korábban Maliban: a legütőképesebb és legmozgékonyabb egységként a nemzetközi válságkezelés zászlóshajóját jelentik, és ebben sem az EU-erők telepítése, sem a MISCÁ megnövekedett száma nem hozt majd változást. Utóbbiak valószínűleg helyhez kötött feladatokat látnak majd el az országban, és a helikopterekkel is rendelkező francia erők töltik majd be a gyorsreagálású erő szerepét.

A folyamatban lévő, illetve tervezett európai intervenciók műveletek mellett a válságkezelésben az ENSZ BT 2127-es határozata alapján létrehozott afrikai uniós MISCÁ játsza a vezető szerepet. Az afrikai államok – a franciákhoz hasonlóan – már hosszú évek óta rész vesznek a Közép-afrikai Köztársaságban folyó katonai műveletekben. 2002-ben az ECCAS FOMUC néven már telepített egy pár száz fős katonai erőt Banguiba, hogy támogassa a kormány hatalmának megszilárdítását. A 2003-as puccs után a FOMUC már Bozizé pozíciójának megerősítésén dolgozott, és a „bozótháború” során is Banguit segítették. A FOMUC műveleti képességei azonban meglehetősen korlátozottak voltak, gyakorlatilag csak őrző-védő feladatok ellátására bizonyultak alkalmasnak. Hogy növeljék hatékonyságukat, 2008 júliusában a közép-afrikai államok átalakították a missziót, amely a MICOPAX nevet kapta. A művelet feladata a civilek védelme, a biztonsági helyzet javítása, a belső megbékélés elősegítése és a Bozizé által az ellenzékkel kialakítandó politikai párbeszéd elősegítése lett¹⁰⁰ – ami már önmagában is fikciónak számított. A MICOPAX 500 fős kontingense – változó összetétellel – gaboni, kameruni, csádi, kongói demokratikus köztársaságbeli katonákból állt¹⁰¹ – ami (ismerve az utóbbi országban uralkodó viszonyokat) jól jellemezte a MICOPAX hatékonyságát. A misszió egyedüli ütőképese egységeit a csádi katonák jelentették, akik – mint láttuk – gyakran királycsináló szerepben tűntek fel az ország történetében. A MICOPAX, miközben határozottan reagált a Szeleka 2012 végi offenzívájára, és a politikai rendezést szorgalmazva megakadályozta, hogy 2013 januárjában a felkelők elfoglalják Banguit, meglehetősen passzívitással szemlélte a 2013. márciusi új offenzívát, és az ECCAS vezetői csak 2013 májusában döntöttek arról, hogy a MICOPAX létszámát 2000 főre emelik.¹⁰² Az erősítés azonban csak lassan érkezgetett, és összességében nem sokat változtatott az afrikai kontingens bevetettségén.

Éppen ezért az afrikai államok már a nyár folyamán fontolgatták egy új misszió, a MISCÁ felállítását, amely elvi támogatást kapott a Biztonsági Tanácstól. 2013 októberében az ECCAS döntést hozott a 2588 fős művelet 3500 katonára történő bővítéséről.¹⁰³ Ez azonban még mindig kevésnek bizonyult, minőségi áttörés nem következett be. Emiatt az ECCAS, az AU és az ENSZ 2013 decemberében úgy döntött, hogy hivatalosan, BT-felha-

99 Central African Republic – Priorities of the Transition, 26. o.

100 MICOPAX. *Europa.eu*, 2014. 01. 29.

101 Historique de l'opération MICOPAX. *Operationspaix.net*, 2014. 01. 29.

102 Central African Republic – Priorities of the Transition, 17. o.

103 Cameroonian commander to lead intl stabilization mission in Central African Republic. *Globaltimes.cn*, 2013. 10. 23.

talmazással is megerősítik a MISCA-t, amelynek létszámát 6000 főben állapították meg. Ez már nem az ECCAS, hanem az Afrikai Unió művelete lett, ami lehetővé tette, hogy ütőképesebb alakulatok is csatlakozzanak a misszióhoz. Ilyenek voltak például a szomáliai AMISOM műveletben edződött burundi csapatok, amelyeket az Egyesült Államok légiereje szállított át Közép-Afrikába.¹⁰⁴ A 850 fős burundi zászlóalj mellett mindenki nagy várakozással tekint a szintén tapasztalt ruandai alakulatokra. Kigali szintén egy 850 fős zászlóalj telepítését vállalta, amelyből január 20-ig 470 katona érkezett meg. Az ő szállításukat is az amerikai légierő C-17-ei bonyolították le.¹⁰⁵ A MISCA erőgenerálása és telepítése a körülményekhez képest meglehetősen gyorsan lezajlott, 2014. január 25-én a Reuters információi szerint már 5000 AU-békefenntartó volt az országban.¹⁰⁶

A Közép-afrikai Köztársaságban állomásozó csapatok bemutatása nem lehet teljes a dél-afrikai alakulatok említése nélkül. Pretoria – a potenciális nyersanyaglelőhelyekre figyelemmel – már 2007-ben kétoldalú katonai megállapodást kötött Banguival, amelynek keretében 400 dél-afrikai katona érkezett az országba. A dél-afrikaiak nem titkolták, hogy csapataik fő feladata Bozizé hatalmának biztosítása lesz, ezért az ECCAS nem nézte jó szemmel Pretoria térnyerését. 2013 januárjában komoly összecsapásra került sor a dél-afrikaiak és a felkelők között, az előbbieket győzelmével. Mindez mutatta, hogy a kontinens vezető hatalmának kormánya továbbra sem ódzkodik beleavatkozni más államok belügyeibe, még akkor sem, ha ezzel szembe megy saját közvéleményével.¹⁰⁷ A Szeleka válasza nem váratott sokáig magára: a tavaszi offenzíva során, március 22–24. között a becslések szerint 3000 harcosuk támadta meg a dél-afrikai erők táborában tartózkodó 200 külföldi katonát. A háromnapos harcokban az intervenció erők 13 halottat és 27 sebesültet vesztek, míg a támadók közel félezer főt.¹⁰⁸ Az összecsapást követően – részben belső nyomásra – Jacob Zuma elnök bejelentette a dél-afrikai csapatok kivonását a Közép-afrikai Köztársaságból.¹⁰⁹

A helyzet 2014 januárjában – kilátások

2014. január 20-án a Nemzeti Átmeneti Tanács Catherine Samba-Panzát, Bangui polgármesterét választotta meg ideiglenes elnöknek, aki a nyolc jelölt közül a második fordulóba jutva, 75 szavazatot kapva győzte le riválisát, az 53 voksot szerző Desire Kolingbát.¹¹⁰ Samba-Panza új arcnak számít a közép-afrikai politikában, 2013 tavaszán azért nyerhette el a polgármesteri széket, mert korábban sem a Szelekával, sem Bozizéval, sem az anti-balaka mozgalommal nem ápolt szoros kapcsolatot. Ez a „semlegesség” segítette ahhoz is, hogy a Tanács megválassza államfőnek.¹¹¹ Az elnökasszony béketeremtésre irányuló erőfeszítéseit jelzi, hogy az Andre Nzapayeke miniszterelnök vezetésével felálló 20 fős

104 Burundian troops airlifted to Central African Republic. *Shabelle News*, 2013. 12. 13.

105 Rwandan Peacekeepers in Central African Republic Begin Protection of Civilians. *Mod.gov.rw*, 2014. 01. 20.

106 Strifetorn Central African Republic names new PM. *Reuters.com*, 2014. 01. 25.

107 Central African Republic – Priorities of the Transition, 10–11. o.

108 Heitman, Helmoed Römer: How deadly CAR battle unfolded. *M.iol.co.za*, 2013. 03. 31.

109 SA soldiers return from Central African Republic. *Citypress.co*, 2013. 04. 09.

110 Ngoupana, Paul-Marine – Croft, Adrian: Central African Republic names new leader, EU to send troops. *Reuters.com*, 2014. 01. 20.

111 CAR appoints Bangui mayor as interim leader. *Aljazeera.com*, 2014. 01. 20.

kabinetben számos technokrata kapott helyett, és mind a Szeleka, mind az antibalaka mozgalom küldhetett bele minisztereket.¹¹²

Az optimizmus azonban még korai lenne. Az afrikai viszonyok közt a „független”, „semleges” jelöltség azt is jelenti, hogy a politikusnak nincs szilárd háterszága, amelyre szükség esetén támaszkodhat. Samba-Panza hatalmát jelenleg csak a külföldi hatalmak, valamint a Szeleka és az antibalaka csoportok közti törékeny kompromisszum biztosítja. Márpedig utóbbiról nehéz eldönteni, hogy valóban a továbblépést és a békét szolgálja, vagy csupán a felek erőgyűjtését az újabb harcokhoz. Ha az utóbbit, akkor az elnökszöny nem lesz képes megfékezni az erőszakot.

Mindeközben azt látjuk, hogy a harcok tovább dúlnak az országban. Bár a Szeleka harcosai – az őket támogató csádi és dárfúri milíciákkal együtt – január 26-án állítólag kivonultak a fővárosból, a helyi jellegű összecsapások tovább folytatódtak. Csak ezen a napon nyolc ember vesztette életét, és a Nemzetközi Vöröskereszt helyi vezetője szerint mindössze egyetlen emberrel végzett lött seb – a többieket kezdetleges eszközökkel, pangával, késekkel ölték meg, egy fiatal nőnek például elvagták a torkát. Mindez azt mutatta, hogy a keresztények és a muszlimok, valamint a különféle etnikai csoportok közti gyűlölködés nem függ a „professzionális” milíciák jelenlététől. Ez erősíti a hasonlóságot az 1994-es ruandai népirtással, ahol a hutuk száz nap alatt pangákkal gyilkoltak meg 800 ezer tuszit és mérsékelt hutut. A Közép-afrikai Köztársaságban január végére a halálos áldozatok száma elérte a kétezret.¹¹³

Mindebből az alábbi, a külföldi missziók szempontjából különösen fontos következtetések vonhatók le.

A külföldi alakulatoknak az esetek többségében nem professzionális felkelőkkel, hanem gyengén felszerelt civil lakosokkal kell felvenniük a küzdelmet, hogy megakadályozzák a spontán pogromokat és a népirtást, illetve szétválasszák a feleket. *Ez sokkal inkább belügyi, mint katonai feladatot ró a bevetett erőkre.*

Mindebből következik, hogy maga a *DDR-tevékenység – lefegyverzés, demobilizáció és reintegráció – csak korlátozott eredményt hozhat*, hisz meglehetősen nehéz lenne minden szúró- és vágóeszközt begyűjteni a lakosságtól. Ugyanakkor érkeztek már jelentések a DDR negatív következményéről is: az antibalaka csoportok ugyanis kihasználták, hogy a francia csapatok lefegyvereztek egyes muszlim közösségeket, és ezt követően a milíciák rátámadtak a védtelenné vált muzulmánokra.¹¹⁴

A civil lakosokon túl maguk a „professzionális” felkelők sem jelentenek olyan magas szintű kockázatot és fenyegetést, mint például az iszlamista csoportok Maliban. A Szeleka és az antibalaka harcosai nem jártasak olyan mértékben az aszimmetrikus hadviselésben, mint a dzsihádisták hadszíntereket – Afganisztánt, Szomáliát, Malit – megjárt iszlamista veteránok. Nem vagy alig rendelkeznek improvizált robbanóeszközök, autóba rejtett pokolgépek készítéséhez szükséges tudással, nem beszélve az öngyilkos merénylőkről. Támadásaik rajtaütésszerűek, és jobban hasonlítanak a konvencionális, kézfegyverek és

112 Braun, Emmanuel: 13 killed in Central African Republic, U.N. envoy says Muslims vulnerable. *Reuters.com*, 2014. 01. 27.

113 Braun, Emmanuel: Eight dead in Central African Republic capital, rebel leaders flee city. *Reuters.com*, 2014. 01. 27.

114 Braun, Emmanuel: 13 killed in Central African Republic... i. m. *Reuters.com*

kisebb kaliberű aknavetők, kézi páncéltörő fegyverek, semmint bombák bevetésével vívott gerilla-hadviseléshez. Ez jól megmutatkozott a dél-afrikaiak elleni támadásban, ahol a tizenötszörös túlerőben lévő Szelekát (amely gyakorlatilag a szervezet teljes mozgósítható fegyveres erejét jelentette) az intervenciók erői visszaverték. A viszonylag alacsony fenyegetettségi szintet jelzi az is, hogy a franciák az intenzív szárazföldi járőrözés és számos, a harcoló felek szétválasztását célzó művelet ellenére csak két halottat vesztek az Opération Sangaris alatt egy 2013. december 10-i összecsapásban.¹¹⁵ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a műveleteket nem kellő körültekintéssel kell végrehajtani.

A konfliktus dinamikája az elmúlt fél év során látványosan eltávolodott a nagypolitika várakozásaitól. Ez jól megmutatkozott abban, hogy Michel Djotodia képtelen volt megfékezni saját embereit, majd az elnök bukása sem hozott békét az országban. Éppen ezért félok, hogy még akkor is, ha a Szeleka (illetve a mögötte álló csoportok) politikai vezetői, valamint az antibalaka mozgalom és az egykori Bozizé-párti politikusok egyaránt támogatják Samba-Panza elnökasszony politikáját, az csak középtávon lehet hatással a harcokra. A Közép-afrikai Köztársaságban elindult az öldöklés spirálja, a népiirtás szelleme valóban kiszabadult a palackból, és ezt csak masszív rendfenntartói jelenléttel lehet kordában tartani és megfékezni. *Mindez azt jelenti, hogy a jelenleg kilátásban levő intervenciók erői – összesen körülbelül 8000 fő – sem lesznek elégségesek az ország stabilizálásához.* Nem véletlen, hogy Ban Ki Mun ENSZ-főtitkár a közelmúltban már arról beszélt, hogy – hasonlóan Malihoz – a MISCÁ-t ENSZ-műveletté kellene átalakítani, hogy jobban hozzáférjen a szükséges forrásokhoz és felszereléshez.¹¹⁶

A sajtó nagy lelkesedéssel fogadta az EU döntését a műveletben való részvételtől, amit az ENSZ BT minapi döntése is megerősített.¹¹⁷ A realitásokat azonban nem szabad szem elől tévesztenünk. Az 5-600 fő körüli misszió legfeljebb arra lehet elegendő, hogy a vállalásnak megfelelően biztosítsa a bangui repülőteret és az ott összezsúfolódtól százezernyi menekültet, ugyanakkor semmiféle hatással sem lesz a többi 4 és fél millió lakos sorsára. *Az Európai Unió – Malihoz hasonlóan – ismét marginális szerepet vállalt a válságkezelésben,* és beavatkozása alig fogja befolyásolni a biztonsági helyzetet.

A formálódó közös európai uniós művelet kapcsán automatikusan felmerül a magyar szerepvállalás kérdése. Míg a legutóbbi misszió, Mali esetében a globális dzsihádisták előretörése politikai szempontból is indokoltá tette a részvételt, a Közép-afrikai Köztársaság esetében erről nincs szó. Az ott dúló polgárháború egy klasszikus afrikai helyi konfliktus, aminek – szemben például a dél-szudáni válsággal – még regionális szinten is csak korlátozott hatásai vannak. Így *a Magyar Honvédség esetleges részvétele az EUFOR RCA-ban alapvetően humanitárius szempontokból, illetve szövetségi elköteleződésből lehet indokolt.*

115 In memoriam. Ministère de la Défense, 2014. 01. 29.

116 Braun, Emmanuel: 13 killed in Central African Republic, U.N. envoy says Muslims vulnerable. *Reuters.com*, 2014. 01. 27.

117 EU troops mandated for Africa mission. *Dw.de*, 2014. 01. 27.